

Arvet efter Birgitta och Heidenstam

I sin ryggåsstuga vid Vätterns strand berättar dr Otto Frödin och hans familj om kärleksdramer, lantmannaskolor och husgeråd från 1100-talet — allt lever nu upp under deras vård i Alvastra

DR OCH FRU FRÖDIN VID VÄTTERNS STRAND PÅ DEN MINNESRIKA PLATS, DÄR HEIDENSTAM OCH ELLEN KEY BRUKADE PROMENERA.

Med Verner von Heidenstam gick åter en av de klassiska gestalterna vid Vättern till minnets land. Det känns tomt på Övralid, det känns tomt också för diktarens mångåriga vänner dr Otto Frödin och hans fru. Man minns från förra sommaren dr och fru Frödin som de enda gästerna vid Heidenstams utflyktslunch i skogen vid Vättern på hans åttiöårsdags morgon. Sommar efter sommar återvände dr Frödin till Alvastra för att gräva ut och vårda minnen från Sverkerättens, cistercienserbrödernas och Birgittas tid. Sommar efter sommar följde Heidenstam med lika brinnande intresse detta arbete. Vän-skapsbandet mellan diktaren och arkeologen stärktes år ifrån år. Det var också i dr Frödins trogna vård Heidenstam lämnade de sista litterära utkastet, det var han som tillsammans med en advokat förordnades till boutredningsman i testamentet. Sin gård och sina

ägor lämnade diktaren efter sig som »Stiftelsen Övralid». Stiftelser och donationer till välgörande och kulturella ändamål har varit tradition vid Vättern ända sedan Sverkerättens tid. Den som med sådan kunnighet och omsorg vårdat medeltidens donationer — numera endast stenar, som är historia och sägen — har också blivit Heidenstams förtroende-man. Diktarens stiftelse skall förvaltas och handhas av tre personer, dr Frödin, grevinnan Alice Trolle och landshövdingen i Östergötlands län.

— — —
Det är en vacker sommardag vid Vättern. På avstånd skimtar den underbara idyllen, makarna Frödins sommarhem.

— Neej, det är inte sant, det är inte riktigt! Något sådant finns inte.

— Dessa två stugor har uppstått ur sagan. Över de grå gavlarna klänger clematis och utefter

väggarna hänger de skära rosorna, yppiga, daggfriska. Taken är bara blommande äng med långa, mjuka grässtrån, som vajar för vinden, blåklockor och prästkragar.

— Joo, damen har nog kommit rätt. I den andra lilla stugan, den som är klädd med rosorna, bor doktorn själv och i den första, den med clematis, hans son.

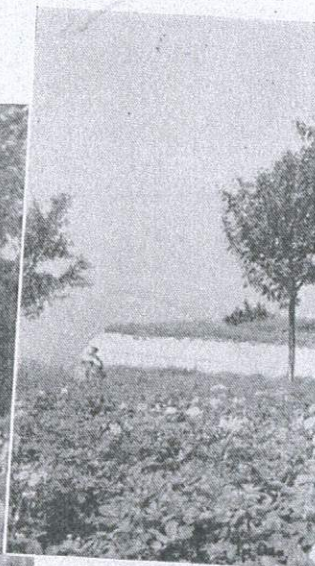
Inne från dr Otto Frödins månghundraåriga torpstuga sitter man och ser ut över en klassisk tavla, inramad av den grå dörrposten. Vajande gula sädesfält, gröna kullar, en vit kyrka mellan träden, en klunga hus och så en flik av den djupblå, alltid rörliga Vättern. Det var ungefär samma utsikt som kung Sverker och cisterciensermunkarna från Burgund

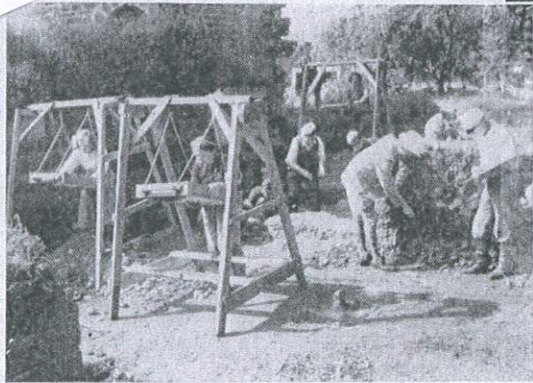
DR OCH FRU FRÖDIN UTANFÖR SIN ROSKLÄDDA STUGA.

KLOSTERKYRKANS VACKRA RUINER.

SVERKERKAPPELLET MED EN RIKEDOM AV BLOMMOR.

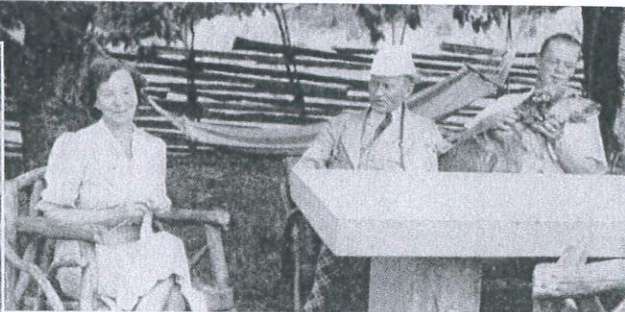

DR FRÖDIN OCH HANS UNGA MEDHJALPARE HALLER PÅ MED UTGRÄVNINGAR PÅ KLOSTRETS MARK.

eller senare Birgitta hade. Heidenstam närde sin genialiska inspiration av landskapssyner som denna. I tjugosex år har dr Otto Frödin arbetat i Alvastra. Först var han många tusen år tillbaka i tiden hos påbyggnadsfolket, som bodde ute i träsket. Medan han höll på att utforska deras boplatser kom Verner von Heidenstam körande i sitt aristokratiska ekipage för att hälsa på hos Ura Kaipä. (Det var på den tiden diktaren arbetade med läseboken »Svenskarna och deras hövdingar») Stenåldershövdingen sammanförde ursprungligen de båda vännerna.

Fru Elsa Frödin nämner en annan klassisk gestalt från vår tid, som absolut hör ihop med Vätterbygden, Ellen Key.

— Det kan inte beskrivas, hur oerhört tomt det blev, då hon gick bort. Man var så van att se hennes silhuett nere vid Vätterstranden. Alltid bar hon hätta över håret och alltid sommartid

TVA GENERATIONER FRÖDIN, FAR OCH SÖN, SKÖTER ALVASTRAFORSKNINGARNA — HÄR EN RAST PÅ TUNET UTANFÖR STUGAN.

sandaler utan strunpor. Ibland hade man en känsla av, att hon inte tillhörde vår tid utan var en av de märkliga och stora gestalterna från Alvastratraktens historia, en syster till heliga Birgitta.

En enda gång klädde sig Ellen Key i hatt och strunpor. Det var när dr Frödings yngste son döptes i Sverkerkapellet av ärkebiskop Söderblom. I den lilla vackra ruinen, där rosenbusken blommar vid de ljusa stenresterna av kung Sverkers sarkofag, samlades dopföljet.

gård vid Alvastra och blivit fången av 1100-talet, den tidiga medeltiden. Jag skulle skriva för en tidskrift om Sverkerfynden. Då blev det plötsligt klart för mig, att i den tid, där jag var fången med hela mitt intresse, fanns också materialet för min avhandling. Jag började genast med den.

Dr Frödin och hans fru har alltid haft tur att få tillbringa större delen av året på klassisk mark. Några år har det inte varit vid Vättern utan i Grekland.

En arkeologs fru kan vara en mycket lyck-

födas av ögonblickets inspiration. Antikvarie Otto Frödings doktorsavhandling föddes en vinternatt på Brevik.

— Jag satt och knogade med en avhandling om stenålderskeramik, som aldrig ville bli färdig. Under tiden hade jag funnit Sverkerättens stam-

"NEEJ, DET ÄR INTE SANT SÅ VACKERT SOM DET ÄR!" SADE IDUNS MEDARBETARE OM STUGAN VID VÄTTERNS STRAND.

Lille Hans, som skulle döpas, var redan två och ett halvt år gammal, han bar blåklintskrans på huvudet och vit dräkt och grep ett fast tag i ärkebiskopens guld kors, medan psalmen sjöngs. Dopskålen hade Ellen Key skaffat fram ur sin egen skattkammare, en dyrgrip, som någon av hennes stamfäder tagit med sig från Leipzig. Sedan gossen döptes till Hans Olof Sverker, förkummade han med ljudlig stämma, att nu ville han ut och cykla med far.

Det är inte bara dikter och romaner, som

ligt lottad människa, om hon förstår att följa sin make inte bara på hans resor till klassisk mark utan också på hans resor tillbaka till andra tidsåldrar och kulturrepoker. Fru Elsa Frödin blir glad och vital, då hon kommer in på sin makes gebit och på de underbara kulturhistoriska upplevelser de haft. Hon skildrar den lilla söta grekiska bondbyn med hus av soltorkat tegel. I ett av dessa hus med jordgolv fick hon själv stå och fläkta över härdens för att få eld i kolen, då mat skulle la-

(Forts. sid. 19.)

»Kvinnornas skrivmaskinsberedskap»

(Forts. fr. sid. 13.)

Det sitter en del kvinnor och passa telefonerna i luftvärnets tjänst, och andra ligga nu på luftbevakning. Detta är en riktig utveckling. Arbetet är icke alltför fysiskt påfrestande, och dessutom ha städernas kvinnor större förutsättningar därför än landsbygdens män.

Men varför icke taga steget fullt ut. Den manliga militära skrivarepersonalen borde hårdhänt kastas ut från de militära expeditionerna. En tränad stenograf och maskinskrivare skulle kunna avlösa tre eller fyra otränade karlar.

Det har hänt, att en värnpliktig fil, satts att sköta ett blankettförråd och sedermera bokföring, vilket en sexton år flicka skulle klara med glans. En värnpliktig ingenjör, specialist på betongarbeten, sattes som skrivmaskinist. Hans firma skulle med glädje betala en rutinerad maskinskrivare som kunnat göra oerhört mycket mera nytta, men det går inte.

En kvinnlig attack på detta område skulle göra mycken nytta. »Kvinnornas Skrivmaskinsberedskap» låter förstås inte så romantiskt som allt det andra, men den är bra mycket föruftigare.

I kvinnornas militärexpeditioner beredskapsjämförelse borde även ingå en tids arbete just på de militära expeditionerna för att lära organisationen, förkortningar, skrivsätt och bestämmelser.

Det finns för närvarande icke någon möjlighet att på regementena utbilda de inkallade expeditionsbiträderna. Men kvinnorna på hemmafronten ha fortfarande tid och möjligheter därtill.

Med den energi och det sunda föruft, som på det hela taget karakteriserat kvinnornas beredskapsarbete, borde det icke vara omöjligt att operera bort de romantiska utväxterna på de egna organisationerna och i stället kasta sig i första hand på det arbete, där de ha största förutsättningarna att med minsta förberedelse göra en viktig insats.

Drakon.

Arvet efter Birgitta och Heidenstam

(Forts. fr. sid. 7.)

gas (hon orkade inte skaka liv i den lättjefulla kokerskan, som ständigt sov). Sedan fick man ta sig ett dopp i det ljuvna Medelhavet alldeles som vi badar här i Vättern. Bygatan därnere kantades av mullbärsträd som vägen här kantas av korsbärsträd. Och det var en fröjd att få lära sig, hur lite människan egentligen behöver för att leva och vara lycklig.

För att komma in i den lilla frödingens ryggstugan med ängstaket, får man lov att vara mjuk i ryggen och kunna lyfta på foten. Tröskeln är hög, dörröppningen kom till, medan ännu minnet av vilda tider, då hemmet var en fästning, levde kvar.

Medan vi sitter under ryggstaket blir dr Frödin vår ciceron på en resa tillbaka till 1100-talet. Upp på kullen vid sidan om vägen ner till Vättern ligger Sverkerättens stamgård, mäktigt timrade trähus med svalgångar kring en kärna av sten. Där härskar kung Sverkers gemål, drottning Ulvhild, en grann kvinna, som ifråga om giftermålsrekord kan tävla med en modern filmstjärna. Först var hon kung Inge den yngres drottning. Elaka rykten vill antyda, att storbondesonen Sverker kastade sina ögon på den sköna Ulvhild redan medan kung Inge levde, och att han har något med Inges mystiska död av gift att göra. Hur som helst, så gifte Ulvhild först om sig med en dansk kung, men Sverker enleverade henne från Danmark. Deras äktenskap är icke giltigt, säger de danska prästerna. Men häruppe hyllas Ulvhild som drottning. Sverker skänker henne i morgongåva den gamla, förmåliga stamgård, som gått i hans släkt åtminstone ett århundrade, kanske längre. Och kungapared kallar in munkar från Clairvaux i Frankrike, cistercienserbröder.

— Hitupp kommer de, ett helt konvent, minst tolv munkar med abbot och lekbröder. De där lekbröderna tycker jag särskilt mycket om, säger dr Frödin. De var snickare, smeder, byggmästare, utförde allt praktiskt arbete, brukade jorden och sörgde för klostrets materiella resurser. Här på Kungsgårdens mark möttes de av od-

lingsbar, bördig jord. De kom att spela en oerhörd roll för svenskt lantbruk, dessa lekbröder. Alvastra var en motsvarighet till våra dagars Ultuna och Alnarp.

Då vi står vid den vackra lilla kapellruinen, där Sverkerättens kungar och drottningar legat begravna, greps vi verkligen av det förgångnas närhet. Detta kapell med de underbart huggna stenarna, de fina sarkofagerna, byggdes av lekbröder på 1100-talet med de redskap dessa då hade.

Kungen betraktades nästan som ett helgon, därför att han varit vänlig mot kyrkan och dessutom en natt på väg till julemässan mördats av sin otrogna hästesven. Sägner pekade ut för dr Frödin ett väldigt stenröse såsom avrättningsplatsen för kung Sverkers mördare. Där hade den falske hästesvennen fått låta sitt liv på ett grymt och högtidligt sätt, han hade vid klockklang sänkts i en kittel med sjudande bly. När det började sprängas i stenröset, kom avrättningsplatsen fram. Dr Frödin gjorde märkvärdiga fynd av skelett och Ellen Key ringde upp Heidenstam och berättade:

— Verner, Verner, nu har Frödin funnit en mördare igen!

Avrättningsplatsen blev liksom nyckeln till Sverkerminnena. En stenhäll med drakslingar utvisade Sverkergårdens grund, och slutligen fann man det lilla vackra kapellet.

Där sällades ständigt fram underbara fynd, en elfbensmadonna från en abbotstav, mynt, knäppen från bokpärmar, pilgrimsmärken, (att bära märken var modernt redan på 1100-talet), radbandspärlor, kokkär, guldringar och guldkors, sigillstamper, ja, även vackra textilier, som tillhört mässkrudar.

Ombergs bok- och ekgrönska lyser djupgrön genom ruinfönstrens halvgotiska båggar. Över det som en gång var kyrkogaveln klättrar murgrovan. Vi går runt i klostrets korsgång och nöter samma stenar, som trampades av de läsande munkarna redan på 1100-talet. Härinne vandrade munkarna med hättorna neddragna, mumlande över sina böcker.

— En broder satt på en stol där mitt i korsgången och vaktade dem under läs- och andaktstimmen. Det stadgades, att ingen av bröderna fick dra ner hättan så djupt i pannan, att inte den vaktande brodern verkligen kunde övervaka deras läsning i böckerna.

Ibland var det nog frestande att kasta en blick mellan pelarna ut på den inre klostergården. Där var sommardag en ljuvelig ögonfröjd, som kunde distrahera fromma tankar och föra dem tillbaka till det blomstrande Burgund.

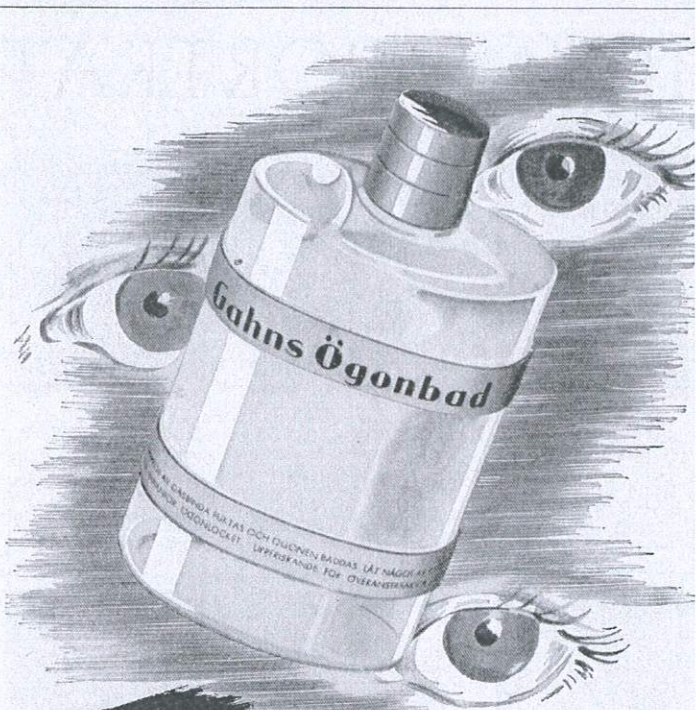
— Nu planteras det åter de gamla klosterväxterna därute på den gröna rektangeln. Lavendel och isop, liljor och aklejer, gammalags rosor och mitt på gården ett valnötsträd. Valnöten förstod sig munkarna säkerligen på, både att plantera och vårda och förtära.

Vi stiger över stentröskeln till lavabon, munkarnas toalettrum. Kvar mitt på golvet finns ännu stenfatet, där de tvättade sig. Vi kikar ner på de väldiga grundmurarna till en kallare. Den låg just under trappan till dormitoriet, munkarnas sovsal, senare ersatt av celler, och därnere fann vi lämningar efter en tunna med bronstapp i form av en tupp.

Som stora, sönderbrutna, vemodiga stendlådor ser nu de framgrävda resterna av klostrets rymliga salar ut. Men för endast några år sedan var ruinerna begravda under en kulle. Dr Frödin nämner förgångens historia. Först under Vasatiden fick klostret lämna sitt fina munktugel till Vadstena slott. Per Brahe på Visingsö skylldes för att släpa bort sten från Alvastra kyrkliga byggnader till sitt slott på Visingsö. Kronans arrendatorer slog upp sina kalkugnar i närheten.

Men här har troligtvis också funnits skatter, som räddats undan förgångens. Alvastra hade på sin tid ett av de största och finaste biblioteken i Sverige. Antagligen forslades en del av böckerna ut ur landet vid reformationen.

Vi går upp på Birgittas kulle utanför klostermurarna. Där i ett gästherbärg bodde Birgittas make, Ulf Gudmarsson, under slutet av sitt liv. Då Birgitta blev änka bodde hon fortfarande kvar i härberget och deltog i klosterkyrkans gudstjänster, fast munkarna tog anstöt av det.

TRÖTTA ÖGON?

Droppa några droppar

Gahns ögonbad morgon och

kväll direkt i ögat.

Håll flaskans öppning intill ögonvrån

och luta

huvudet bakåt. Gahns ögonbad håller ögat

rent, gör blicken klar. Känner Ni Er trött

i ögonen av ljus och ansträngning, lägg en

kompress med ögonbad på vardera ögonlocket.

Gahns Ögonbad

- renar och lindrar irritation

— Varför bor denna fru i munkkloster emot vår regel? frågades det.

Men Birgitta visste, vad hon ville.

— Hon deltog i tidegårderna och samtalade med bröderna, som inga förbud funnits, säger kronikan.

Klosterföreståndaren känner sig irriterad, både för att hon är kvinna och för att hon är kritisk. Men fru Birgitta sitter lugnt kvar i huset på den gröna kullen med sina två tjänare, sommar mellan sina andaktsövningar och studier på altarpyrnader och prästkläder, och en broder, som är så helig i liv och vandel, att han inte på fyratio år varit utanför klostret och nästan ständigt såg de nio änglakörerna,

finner också en förklaring till den besvliga kvinnans beteende.

— Denna kvinna är Guds vän och i till den ändan kommit i kloster för hon vid detta berg skall samla blomst av vilka alla folk även på andra sidan I ven och vid världens gränser skola fin läkedom.

Från den gröna kullen ser vi också skyten av de fyra karpdamarna. I dem sk åter planteras in fisk. Sommaren 15 beräknar dr Frödin ha Alvastraruinerna konserverat skick, och då skall 800-å minnet firas om fred åter råder i Euro

Astrid Forsberg